

alandaki en önemli çalışması, Macar dilindeki eski Türkçe alıntıları değerlendirdiği *Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache*'dir (MSFOu., XXX, Helsinki 1912). Kitabın Macarca'sı *Honfoglalás elötti török jövevéyszavaink* adı altında çıkmış (Budapest 1908), yeni baskısı *Honfoglaláskori bolgár-török jövevéyszavaink* adıyla 1960'ta yine Budapeşte'de yapılmıştır. Yazarın Macarca ve Türkçe alanındaki sağlam bilgi ve gözlemlerine dayanan eser yalnız bu diller arasındaki ilişkileri aydınlatmakla kalmamış, Türk diyalektlerinin ve özellikle Çuvaşça'nın ses yapısını da ana çizgileriyle ortaya koymuştur. Gombocz'un bu çalışması Türkoloji çevrelerinde büyük bir ilgiyle karşılanmış ve hakkında Fin Türkologu H. Paasonen'in "A magyar nyelv régi török jövevéyszavai" (*Ny.K.*, XLII [1913], s. 36-68) başlıklı yazısı gibi birçok değerlendirme ve eleştiri yayımlanmıştır (eserde ve "Observations sur le consonantisme des mots d'emprunt en hongrois" |*Revue des études hongroise*, VI, Budapest 1928, s. 80-85) gibi çalışmalarda yer alan görüşlerinin geniş bir tahlili için bk. Gy. Németh, "Zoltán Gombocz et la théorie des mots d'emprunts turks bulgares du hongrois", *Etudes finno-ougriennes*, VIII [Budapest 1972], s. 203-212). Macarca'sı 1905'te çıkan ("Az altaji nyelvek hangtörténetéhez", *Ny.K.*, XXXV, 241-284) "Zur Lautgeschichte der altaischen Sprachen" (KSz., XIII [1912-1913], s. 1-37) adlı makalesinde de Altay dillerinin ses tarihiyle ilgili meseleler üzerinde durmuştur.

Gombocz'un en büyük eseri, 1914 yılında çıkmaya başlayan Janos Melich'le birlikte hazırladığı *Magyar etymologiai szótár* adlı Macar dilinin etimolojik sözlüğüdür. Onun ölümünden sonra Melich'in tamamlamaya çalıştığı bu âbide eserde yalnız Macar dilinin söz dağarcığında bulunan eski ve yeni öğelerin kökeni üzerinde durmakla yetinilmemiş, ayrıca kişi ve yer adlarının da kökleri araştırılmıştır.

Macarlar arasında kullanılan Türk kökenli kişi adlarıyla da uğraşan Gombocz'un *Arpádkori török személyneveink* (Arpád devrindeki özel isimlerimiz, Budapest 1915) adlı eseri Türk ad bilimine değerli bir katkıdır. Bundan başka Türk grameri üzerinde de çalışmış, Gyula Németh'in *Türkische Grammatik* adlı eseri dolayısıyla yayımladığı bir yazıda ("Adalékok a török nyelvtanhoz", *Ny.K.*, XLIV [1915-1917], s. 407-427) konuyla il-

gili birtakım meseleler üzerinde durarak yeni gözlemler ortaya koymuştur. "A pannoniai avarok nyelvérol" (*Magyar Nyelv*, XII [Budapest 1916], s. 97-102) adlı makalesinde Pannonya Avarları'nın diline ilişkin verileri değerlendirmiş, "Über den Volksnamen Besenyö" (*Turan*, Budapest 1918, nr. 2, s. 209-215) başlıklı yazısında Peçenek adının kökenini açıklamış, "A szláváság török elemeiröl" (*Ny.K.*, IV [1913], s. 289-294; V [1914], s. 271-276) ve "Slavo-turcica" (*Symbolae grammaticae in honorem Joannis Rozwadowski*, II [Cracoviae 1927], s. 71-76) adlı yazılarında Slav dillerinde kullanılan Türkçe alıntıları gözden geçirmiş ve 1906'da kaleme aldığı eski bir yazısında da ("Arja elemek a törökségben", *Ny.K.*, XXXVI [1906], s. 139-145) Türkçe'deki Âri dillerden alınma öğeleri tartışmıştır.

Gombocz genel dil bilimi alanında da eser vermiştir. İlk çalışmalarından olan "A jelenkori nyelvészet alapelvei"de (1898) çağdaş dil biliminin ana ilkeleri üzerinde durmuş, *Nyelvtörténeti módszertan* (Budapest 1922) adlı kitabıyla dil tarihinin metodolojisine yeni gözlem ve katkılar getirmiş, *Jelentéstan*'da ise (Pecs 1926) anlam bilimi alanında tartışılan ana meseleleri ele almıştır. İlim çevrelerinde büyük ilgi gören bu eser İngilizce'ye de çevrilmiştir.

Müellifin belli başlı makaleleri ölümünden sonra *Gombocz Zoltán összegyűjtött művei* (I-II, Budapest 1938, 1940) adlı kitapta toplanmıştır.

Öğrencileri arasında Gyula Németh, Lajos Ligeti, László Rásonyi, Ragıp Hulusi Özdem, Hamit Zübeyr Koşay gibi şöhretler bulunan Gombocz'dan Berlin'deki hocalığı sırasında A. von Gabain, Reşit Rahmeti Arat ve Saadet Çağatay da ders görmüşlerdir. Gombocz'un çalışmaları Altaistik ve Türkoloji alanında karşılaştırmalı dil ve özel isim araştırmalarında yol açıcı bir rol oynamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

L. Ligeti, "Zoltán Gombocz (1877-1935)", *KCs.A.* I (1936), s. 69-75; a.m.f., "Gombocz Zoltán mint turkológus", *Magyar Nyelv*, LXXIII, Budapest, s. 395-401; M. Kovalovszky, "Gombocz Zoltán", a.e., LI (1955), s. 405-421; L. Hakulinen, "Zoltán Gombocz", *Virtittäjä*, XXXIX, Helsinki, s. 287-289; G. Németh, *Gombocz Zoltán*, Budapest 1972; a.m.f., "Zoltán Gombocz. Ein ungarischer Sprachforscher (1877-1935)", *Acta Linguistica Academiae Scientiarum hungaricae*, XXII, Budapest 1972, s. 1-40; L. Rásonyi, "Doğumunun 95. Yılı Dönümü Dolayısıyla: Gombocz Zoltán (1877-1935)", *TK*, X/115, Mayıs 1972, s. 443-446.

HASAN EREN

GONZÁLEZ PALENCIA,
don Ángel
(1889-1949)

İspanyol şarkiyatçısı.

4 Eylül 1889'da Cuenca'nın Horcajo de Santiago kasabasında dünyaya geldi. Önce din adamı olmak amacıyla papaz okulu giderek teoloji, Latince ve felsefe okudu. Fakat daha sonra bundan vazgeçip liseye girdi. 1910'da Madrid Üniversitesi'nin Felsefe ve Güzel Sanatlar Bölümü'nü bitirdi. Fakülte sonrasında arşiv uzmanı olarak Toledo'da memuriyet hayatına atıldı. 1913'te hocası şarkiyatçı Miguel Asin Palacios'un tavsiyesi üzerine Madrid'e döndü ve görevini Archivo Histórico Nacional'de sürdürmeye başladı. 1914 yılında burslu olarak Fas'ta bulundu; bu günler onun İslâm âlemine ve medeniyetine karşı duyduğu ilginin daha da artmasına yol açtı. Ülkesine döndüğünde La Biblioteca de Junta'daki Arapça yazmalarla Aljamiado edebiyatına ait (bk. ALJAMIA) yazma eserleri ihtiva eden çok önemli bir katalogun hazırlanmasına yardımcı oldu (*Catálogo de los manuscritos árabes y aljamiados de la Biblioteca de la Junta para ampliación de estudios*, Madrid 1912). Daha sonra İbnü'l-Ebbâr'ın *et-Tekmile*'sinin, hocası Francisco Codera y Zaidin tarafından yapılan neşri üzerine "Apéndice a la edición Codera de la *Tecmila* de Aben al-Abbar" adlı bir çalışma yaptı ve doktora tezi olarak hazırladığı Ebû's-Salt ed-Dânî'nin *Takvîmü'z-zihni fi'l-manâhik*'ini İspanyolca çevirisiyle birlikte neşretti (*Rectificacin de la mente. Tratado de lógica por da Abusalt de Denia*, Madrid 1915).

González Palencia, 1916'da Madrid Üniversitesi'ne öğretim üyesi olduktan sonra şarkiyat çalışmalarını devam ettirirken bir yandan da dikkatini İspanyol edebiyatı tarihi üzerinde yoğunlaştırmaya başladı ve zamanla kendisine o alanda büyük ün kazandıran birçok eser kaleme aldı. 1930 yılında Real Academia de Historia'ya üye seçildi. Bu münasebetle düzenlenen toplantıda verdiği İslâm medeniyetinin İspanya ve Avrupa'ya tesirleri konusundaki konferans çok beğenildi ve konuşma metni "El Islam y Occidente" başlığıyla yayımlandı (*Revista de archives, bibliotecas y museos*, sy. 52 [Madrid 1931], s. 266-279). 1934'te Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek California Stanford Üniversitesi'nde İ-

panyol edebiyatı okuttu ve ayrıca Harvard, Cornell, Columbia, Washington, Ohio, Berkeley ve San Fransisco üniversitelerinde birçok konferans verdi. 1936'da başlayan İspanya iç savaşı sebebiyle bir süre, Granada'daki Escuela de Estudios Árabes'in müdürlüğünü yapmasının dışında ilmî çalışmalarından çok savaşın ortaya çıkardığı güncel meselelerle uğraşmak zorunda kaldı. 1938'de Stanford Üniversitesi'nde ders vermek üzere yeniden Amerika Birleşik Devletleri'ne gittiyse de iç savaşın sona ermesiyle birlikte ülkesine döndü ve Madrid Üniversitesi'ndeki hocalığına tekrar başladı. Bu arada *Revista del Archivo, Biblioteca y Museo del Ayuntamiento de Madrid* dergisinin yöneticiliğini de yürüttü. 1939 yılında ilmî faaliyetlerinin yanı sıra Madrid Belediyesi bünyesinde idarecilik görevi üstlendi ve bu görevi 1946'ya kadar sürdürdü. 1940 yılında, kendisini daha önce çalışmalarından dolayı iki defa ödüllendiren İspanyol Kraliyet Akademisi'ne üye seçildi. İç savaşa kadar şarkiyat ve İspanyol edebiyatı çalışmalarını birlikte götürmüş olan González Palencia, bu tarihten sonra ikincisine daha fazla eğilerek şarkiyatla ilgili çalışmalarını hemen hemen sadece başka araştırmacılar tarafından yazılan eserlerin tanıtılması ve bazı dokümanların neşriyle sınırlamıştır.

Eserleri. González Palencia'nın kitap, makale ve kitap tanıtma yazısı şeklinde 340'ı bulan yayınları arasında, yukarıda zikredilenlerin dışında kalan şarkiyatla ilgili kitaplarının en önemlileri şunlardır: 1. *Historia de la España musulmana* (Madrid 1925). Her seviyeden okuyucu dikkate alınarak hazırlanmış, Endülüs İslâm medeniyeti hakkında oldukça objektif tesbitler ihtiva eden bir çalışmadır. 2. *Los Mozárabes de Toledo en los siglos XII y XIII* (I-IV, Madrid 1926-1930). İslâm kültürünün tesiri altında kalarak Araplaşan Toledolu hristiyanların (müsta'rib*) dinî ve içtimai hayatını konu edinen ve tamamen arşiv belgelerine dayanılarak hazırlanan önemli bir eserdir. 3. *Historia de la literatura árabe española* (Madrid 1928). Genel mahiyette hazırlanmış bir Endülüs Arap edebiyatı tarihi olup Hüseyin Mü'nis tarafından Arapça'ya çevrilmiştir (Kahire 1955). 4. *Catálogo de las ciencias de Alfarabi* (Madrid 1932). Fârâbî'nin *İhşâ'ü'l-'ulûm* adlı eserinin İspanyolca

tercümesiyle birlikte gerçekleştirilmiş neşridir. 5. *Ibn Tufayl: El Filosofo autodidacto* (Madrid 1934). 6. *Moros y Cristianos en al España musulmana* (Madrid 1945). İslâm ve Batı, İspanyol halkı ve kültürü üzerinde İslâm'ın izleri, Fârâbî'nin ilimleri tasnifi, XII-XIII. yüzyıllarda Tuleytula (Toledo) gibi konuları ihtiva eden bir makaleler mecmuasıdır (eserlerinin tam listesi için bk. *Al-Andalus*, XIV/2, s. XIII-XXV).

BİBLİYOGRAFYA :

A. González Palencia, *Târîhu'l-fikri'l-Endelüsî* (trc. Hüseyin Mü'nis), Kahire 1955, s. V-IX; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrihün*, Kahire 1980, II, 201-202; Mişâl Cühâ, *ed-Dirâsâtü'l-'Arabîyye ve'l-İslâmiyye ft 'Urâbbâ*, Beyrut 1982, s. 139-140; E. Garcia Gómez, "Don Ángel González Palencia (1889-1949)", *Al-Andalus*, XIV/2, Madrid 1949, s. I-XI; "Extracto de la bibliografía de Don Ángel González Palencia", a.e., XIII-XXV (1948-73).

MEHMET ÖZDEMİR

GORDLEVSKI, Vladimir Aleksandroviç (1876-1956) Rus Türkologu.

Rus işgali altında bulunan Finlandiya'nın Sveaborg kasabasında doğdu. Helsingfors'ta (Helsinki) liseyi bitirdikten sonra Moskova'ya giderek Sovyetler döneminde adı Moskova Doğu Araştırmaları Enstitüsü olarak değiştirilen Lazarev Doğu Dilleri Enstitüsü'ne girdi (1895-1899); arkasından Moskova Üniversitesi Tarih ve Filoloji Fakültesi'nde okudu. 1904 yılında buradan da mezun olarak Anadolu ve Suriye'de iki yıl süren bir araştırma gezisine çıktı. Bu geziden sonra Fransa'ya gidip Paris'te Collège de France'da ve Sorbonne Üniversitesi'nde literatür çalışması yaptı. 1907'de Moskova'ya döndü ve Lazarev Doğu Dilleri Enstitüsü'nde Türk dili ve edebiyatı okutmaya başladı.

1949 yılından itibaren Rus İlimler Akademisi'nin asil üyesi olan Gordlevski, geniş bir ilgi alanına sahip bulunmakla birlikte daha çok Türkler'in dili, edebiyatı, folkloru, etnografyası ve tarihi üzerine yazmıştır. Tanınmış Rus Arabisti Kratschkovski ondan "değerli Osmanlı uzmanımız" diye söz eder ve kendisinin araştırmalarında Arapça kaynakları çok sistematik biçimde kullandığını, birkaç çalışmasının da doğrudan doğruya Arabiyat alanında olduğunu belirtir. Bunlardan,

özellikle Şam'da söylenen Arap atasözleri üzerine kaleme aldığı "Arabskija poslovicy zapisannyja v Damaskje" başlıklı makalesi (*Drevnostji Vostočnyja*, IV/1 [Moskva 1912], s. 9 vd.) büyük bir önem taşımaktadır.

Tarihçi E. Werner, Gordlevski'nin eserlerini değerlendirirken Sovyet Türkolojisi'nin ve Osmanlı araştırmalarının onunla Barthold'un eserleri üzerine kurulup geliştiğini söyler. Gordlevski'nin kitap halinde çıkmış önemli araştırmalarının başında *Gosudortsvo seldžhukidov maloı azii* (Moskva 1941) adlı eseri gelir. Türk tarihi açısından büyük bir değere sahip olan kitap Azer Yaran tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (*Anadolu Selçuklu Devleti*, Ankara 1988). Zeki Velidi Togan, kitabın Anadolu Selçukluları üzerine kaleme alınmış önemli bir eser olduğunu söyler; fakat Gordlevski'yi olayları sınıf mücadeleleri açısından (Marksist açıdan) incelediği için eleştirir (*Tarihçe Usulü*, s. 116). Sorbonne Üniversitesi'nin tanınmış tarihçilerinden Claude Cahen de yazarın gerçek bilim adamı kişiliğini vurgulamakla birlikte eserin artık bazı yönlerden yetersiz kaldığını belirtir. Gordlevski'nin Türk dili ve edebiyatı alanında yayımlanmış iki kitabı bulunmaktadır: *Oçerki po novoj osmanskoj literaturje* (yeni Osmanlı edebiyatı üzerine araştırmalar, Moskva 1912), *Grammatika tureckogo jazyka* (Türk dili grameri, Moskva 1928). Bunlardan özellikle ikincisi, Türk grameri alanına olduğu kadar Türk lehçelerinin yazımı alanına da yaptığı katkılar sebebiyle literatürde seçkin bir yere sahiptir. Müellif ayrıca Mualim Nâci'nin *Ömer'in Çocukluğu* adlı eserini Rusça'ya çevirmiştir. Ölümünden sonra, Türkoloji'nin çeşitli dallarında yazdığı ilmî makale ve inceleme yazılarının en önemlileri *Izbranniye soçinenija* (seçilmiş eserler) adı altında dört ciltlik bir külliyat halinde yayımlanmıştır. Eserin I. cildi (Moskva-Leningrad 1960) tarih, II. cildi (1961) dil ve edebiyat, III. cildi (1962) kültür tarihi, IV. cildi (1968) etnografya ve müteferrik konular üzerindedir.

Gordlevski Moskova Üniversitesi'nde güçlü bir Türkoloji ekolü kurmuş ve bu ilmin her dalında eser verdiği gibi pek çok değerli ilim adamı yetiştirmiştir. Talebeleri ve meslektaşları onun yetmiş beşinci yaş günü için bir armağan kitabı yayımlamışlardır (*V. A. Gordlevskonu-*